

Maija Pozemkovska

Latvijā izdotās grāmatas par medicīnas vēsturi (2018–2019)

Dzintars Mozgis

Bērnu slimnīca – izcilības 120 gadi

Rīga: Medicīnas apgāds, 2019. 381 lpp.

ISBN 978-9934-573-17-0

Dr. med. h. c. Pēteris Apinis atzinis, ka “šī ir viena no labākajām līdz šim izdotajām grāmatām par medicīnas vēsturi Latvijā”. Atzīmējot Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas 120 gadu vēsturi, laista klajā grāmata, kurā atspoguļoti paveiktie darbi un sasniegumi.

Slimnīca dibināta 1899. gada 2. oktobrī, kad Torņakalnā tika atvērta Rīgas pilsētas bērnu klīniskā slimnīca ar 116 gultām, ko vēlāk nosauca Džeimsa Armitsteda (*James Armitstead*) vārdā. Dž. Armitsteds bija turīgs rūpnieks un tirgotājs, kurš testamentā daļu sava kapitāla novēlēja Rīgas pilsētai lielākam sabiedriska labuma mērķim. Grāmatā aplūkota slimnīcas vēsture un publicēti atmiņu stāsti.

Muzeologs Himzels un viņa laiks

Rakstu krājums. Sast. Ineta Zelča-Sīmansone

Rīga: Creative Museum, 2019. 258 lpp.

ISBN 978-9934-8554-8-1

Nikolauss fon Himzels (1729–1764) bija Rīgas ārsts, enciklopēdistis, kolekcionārs un pēc būtības arī muzeologs, kura vārdā nosauktajam vecākajam publikajam muzejam Baltijā (tagad Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs) 2023. gadā gaidāma 250. jubileja.

Šajā rakstu krājumā pirmo reizi sniegts detalizēts ieskats Himzela pārstāvētās Rīgas patriciešu dzimtas ģenealoģijā. Himzela ceļojuma dienasgrāmatas tulkotājs *Dr. hist.* Edgars Ceske, kas pievērsies apgaismības laikmeta faktoram Himzela personības veidošanā, iezīmē viņa dienasgrāmatas vietu vācu ceļojumu literatūras ainavā un sniedz izvērstu ieskatu Eiropas muzeju pirmsākumu vēsturē.

Savukārt mākslas vēsturniece Baiba Vanaga iedziļinājusies Himzela muzeja Rīgā (1773–1890) vēsturē, pētot lokālās muzejniecības tradīcijas, muzeja kolekciju attīstību, pētniecību un nozīmīgākās ar muzeju saistītās personības.

Bertrams Zariņš, Pēteris Apinis

Latviešu ārstu kongress: Pirmais Vispasaules latviešu ārstu kongress 1989. gadā un tā vēsturiskā nozīme Latvijas medicīnā

Rīga: Medicīnas apgāds, 2019. 286 lpp.

ISBN 978-9934-573-12-5

Pirmā Vispasaules latviešu ārstu kongresa ideja dzima 1987. gada decembrī Rīgā, kad uz Vissavienības (bijušās PSRS) ortopēdijas un traumatoloģijas konferenci Viktors Kalnbērzs bija uzaicinājis latviešu profesorus Bertramu Zariņu un Kristapu Keggi no ASV. Toreiz profesors Zariņš aicināja organizēt līdzīgu konferenci tikai latviešu ārstiem, taču aicinājums neguva atsaucību. Pēc dažiem mēnešiem Keggi aicināja Kalnbērzu apmeklēt ASV, kur visi trīs profesori tikās Bostonā un vienojās par kongresa rīkošanu Rīgā. Vispasaules latviešu ārstu kongresā 1989. gadā no 18. līdz 27. jūnijam piedalījās aptuveni 6000 ārstu, medmāsu un citu medicīnas jomas profesionāļu. Tolaik, pirms 30 gadiem, brāļi Bertrams un Kristaps Zariņi radīja arī Latvijas Medicīnas fondu – finansiālu bāzi jaunu Latvijas ārstu tālākai apmācībai Eiropā un Amerikā. Kongresa laikā 1989. gada 23. jūnijā iznāca pirmais žurnāla “Latvijas Ārsts” numurs, ko izdeva redakcijas kolektīvs, kurā strādāja Ilmārs Lazovskis, Pēteris Apinis, Jānis Vētra, Arnis Vīksna un Māris Baltiņš.

Rita Grāvere

Carpe diem! Satver dienu! Bērnu ārsta Jēkaba Nīmaņa dzīves stāsts

Rīga: Mansards, 2019. 465 lpp.

ISBN 978-9934-12-228-6

Grāmatas autore Rita Grāvere ir antropoloģe, vēstures doktore. Sarakstījusi monogrāfijas par latviešu etnisko odontoloģiju (1987) un profesoru Jēkabu Pīrmani (2017). Strādājot Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā, pievērsusies bērnu ārsta Jēkaba Nīmaņa (1892–1979) plašajam dokumentārajam arhīvam, ko pirms desmit gadiem muzejam nodeva cienījamā ārsta atraitne Skaidrīte Nīmane. Jēkabs Nīmanis piedalījies valsts bāreņu apgādes sistēmas izveidē Latvijā, vadījis Rīgas Bērnu slimnīcu, izveidojis savu privātklīniku bērniem un bijis pazīstams arī kā Raiņa un Aspazijas ārsts. Šī grāmata atsedz veselu laikmetu ne tikai ārsta mūžā, bet arī mūsu valsts dzīvē.

Arnis Vīksna

Dodot gaismu sadegu

Rīga: Medicīnas apgāds, 2018. 335 lpp.

ISBN 978-9934-573-05-7

Grāmata ir pārstrādāts un papildināts 1983. gada izdevums, kas bija Arņa Vīksnas pirmā monogrāfija. Trīsdesmit piecu gadu laikā A. Vīksna publicējis vai sastādījis 35 grāmatas Latvijas medicīnas vēsturē, kas izdotas Latvijā un latviski. Šī grāmata kļuva par A. Vīksnas pirmo un arī pēdējo darbu, ko viņš sarakstījis. Tajā atspoguļota Latvijas medicīnas pagātne – slimnīcu, aptieku un atsevišķu medicīnas disciplīnu attīstība Latvijā –, kā arī trīsdesmit interesantos stāstos izklāstīti īpaši nozīmīgi mediķu dzīves notikumi. Grāmatu kā dāvanu 2018. gadā saņēma jaunie Latvijas ārsti, beidzot medicīnas studijas.

Valdis Segliņš

Senās Ēģiptes medicīnas papirusi

Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018. 704 lpp.

ISBN 978-9934-183-28-7

Valda Segliņa monogrāfija “Senās Ēģiptes medicīnas papirusi” veltīta Senajā Ēģiptē uzkrātajām zināšanām medicīnā, ciktāl tās ir aprakstītas avotos – senajos papirusos. Tik bagātīgs seno dokumentu klāsts latviešu valodā pieejams pirmoreiz. Grāmatā iekļauts vairāk nekā 1500 recepšu, ziņas par daudzu slimību noteikšanu, diagnozi un ārstēšanas stratēģiju. Seno papirusu – Kahunas ginekoloģiskā, Edvīna Smita ķirurģiskā, Georga Ebersa medicīnas, Hersta u. c. – teksti ļauj lasītājam iepazīt senās zināšanas plašākā kontekstā un apzināt daudzos joprojām neskaidros medicīnas vēstures jautājumus.

Karīna Horsta

Sanatoriju arhitektūra Latvijā: 1918–1940

Rīga: LMA Mākslas vēstures institūts, 2018. 256 lpp.

ISBN 978-9934-872-12-9

Mākslas vēsturnieces Karīnas Horstas monogrāfijā apvienoti medicīnas, arhitektūras un mākslas vēstures jautājumi. Pētījums veidots kā analītisks pārskats par Latvijas Republikā starpkaru periodā uzceltajām un iekārtotajām sanatorijām. 20. gadsimta 20.–30. gadi Latvijas sanatoriju vēsturē, kuras sākums saistāms ar 19. gadsimta 70. gadiem, bet beigas – ar 20. gadsimta 90. gadiem, rāda šī būvtipa attīstības apogeju. Latvijas sanatoriju arhitektūrā nozīmīgu ieguldījumu tolaik devuši ievērojami arhitekti, piemēram, Ernests Štālbergs, Kārlis Bikše un Aleksandrs Klinklāvs. Sanatoriju ierīkošanas specifikas dēļ aplūkotie objekti atrodas galvenokārt ārpus Rīgas – lauku apvidos un kādreizējās kūrvietās visā Latvijas teritorijā.

Grāmatu papildina daudz vēsturisku un mūsdienu attēlu no muzejiem, arhīviem un privātiem krājumiem, tabulārs pārskats par sanatoriju ēkām un to izmantojumu mūsdienās. Monogrāfijas pamatā ir autorei maģistra darbs, kas aizstāvēts Latvijas Mākslas akadēmijā 2016. gadā.

Profesora Eduarda Žeidura simtgades grāmata

Rīga: Medicīnas apgāds, 2018. 144 lpp.

ISBN 978-9934-573-00-2

Sērijā “Ievērojamu ārstu dzīve” iznākusi grāmata, kas veltīta ķirurga un traumatologa Eduarda Žeidura (1918–1987) simtgadei. Rīgas 2. slimnīcas izdotā grāmata ir stāsts par kolēģi Žeiduru, kurš pēc ārsta grāda iegūšanas atgriezies dzimtajā pusē un strādājis par Alūksnes slimnīcas galveno ārstu (1949–1959), bijis Rīgas Traumatoloģijas un ortopēdijas zinātniski pētnieciskā institūta nodaļas vadītājs (1959–1966), Rīgas Medicīnas institūta docētājs (kopš 1966), profesors (1976). E. Žeidura vārds iegājis medicīnas vēsturē, pateicoties viņa ieteiktajām elastīgi saspriegtajām konstrukcijām traumatoloģijā un ortopēdijā, kā arī daudzām publikācijām šajā jomā.

Georgs Andrejevs

Man dāvātais laiks

Rīga: Zvaigzne ABC, 2018. 1216 lpp.

ISBN 978-9934-0-7762-3

Ievērojamā ārsta un valstsvīra Georga Andrejeva memuāri ir stāsts par garu un bagātu mūžu. Bērnība un skolas gadi Tukumā, pieredzētais bēgļu gaitās čehu zemē pēc Otrā pasaules kara, studijas Rīgas Medicīnas institūtā. Izaugsme no P. Stradiņa slimnīcas ārsta par republikas galveno anesteziologu, jaunu tehnoloģiju izstrāde, piedalīšanās zinātniskās konferencēs pasaulē.

G. Andrejevs iesaistījās Latvijas Tautas frontē, bija Latvijas Augstākās Pado-
mes deputāts un balsoja par Latvijas Republikas valstisko neatkarību 1990. gada 4. maijā. Bijis ārlietu ministrs (1993–1994), Latvijas vēstnieks Kanādā (1995–1998), kā arī Latvijas pastāvīgais pārstāvis Eiropas Padomē (1998–2004) un deputāts Eiropas Parlamentā (2004–2009).

Veronika Grišāne

Mēs savai tautai. Rēzeknes ārsti. 2. daļa

Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 2018. 205 lpp.

ISBN 978-9984-29-316-5

Rēzeknes goda pilsonē ārstē Veronika Grišāne jaunākajā grāmatā apkopojusi datus par Rēzeknes pilsētā un novadā strādājošo ārstu biogrāfijām, izmantojot Rēzeknes slimnīcas un poliklīnikas arhīva materiālus, kolēģu sniegto informāciju, kā arī publikācijas presē un internetā.

Maija Pozemkovska

Dr. med., docente, Rīgas Stradiņa universitātes Medicīnas
vēstures institūts / *Assistant Professor, Institute of
the History of Medicine at Rīga Stradiņš University*